

5. Відповідальність у приватному праві : монографія / І. Безклубий, Н. Кузнєцова, Р. Майданик та ін. ; за заг. ред. І. Безклубого. Київ : Грамота, 2014. 416 с.

6. Гражданский кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава. СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. 750 с.

7. Гражданский кодекс Республики Молдова : от 06.06.2002 № 1107. URL: <http://lex.justice.md/ru/325085/> (дата звернення: 01.04.2019).

8. Гражданское уложение Германии : Вводный закон к Гражданскому уложению = Bürgerliches Gesetzbuch Deutschlands mit Einführungsgesetz : пер. с нем. / В. Бергманн, введ., сост. ; науч. ред. Т. Ф. Яковлева. 4-е изд., перераб. М. : Инфотропик Медиа, 2015. 888 с.

9. Dutch Civil Code. URL: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook044.htm> (дата звернення: 15.10.2018).

10. Всеобщий гражданский кодекс Австрии / пер. с нем. С. С. Маслов. М. : Инфотропик Медиа, 2011. 272 с.

11. Блинков О. Е. Прощение недостойного наследника. *Наследственное право*. 2008. № 3. С. 2–8.

Одержано 05.04.2019

УДК 347.78

Степан Йосипович ЛИТВИН,

доцент кафедри цивільного права та цивільного процесу

юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4449-8720>

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЩОДО КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Правове регулювання відносин щодо створення і використання комп'ютерних програм здійснюється, як на національному так і міжнародному рівні. На національному рівні правове регулювання відносин пов'язаних з обігом комп'ютерних програм забезпечується прийняттям відповідних законів, на міжнародному – укладенням конвенцій, угод, директив. У всіх країнах, які підписали Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [1], основною формою правової охорони комп'ютерних програм є авторське право. Комп'ютерні програми віднесені до категорії об'єктів, що охороняються у якості літературних творів. Беззаперечним є факт, що комп'ютерна програма не є літературним твором, програма тільки прирівняна до нього у правовому режимі охорони.

Правова охорона комп'ютерних програм нормами авторського права передбачена в Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів, членом якої є Україна [5], Договорі ВОІВ з авторського права, підписаному на

Дипломатичній конференції 20 грудня 1996 (ст. 4)¹, Директиві ЄС № 2009/24 / ЄС від 23 квітня 2009 р. «Про правову охорону комп'ютерних програм» [6], Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ст.10) [7], положеннями встановлено, що програма охороняється як літературні твори. Так, в ст. 4 Договору ВОІВ про авторське право зазначено, що комп'ютерні програми охороняються як літературні твори в розумінні ст. 2 Бернської конвенції незалежно від способу чи форми їх вираження. В цілому в Україні та країнах ЄС ефективно використовуються переваги, що властиві правовій охороні комп'ютерних програм нормами авторського права, і компенсуються прогалини в охороні за рахунок застосування інших правових норм, зокрема патентного права або анти конкурентного законодавства, тощо.

Для отримання авторсько-правової охорони комп'ютерна програма повинна бути виражена в об'єктивній формі і бути творчий характер (бути результатом творчості). Це положення закріплене в законодавстві багатьох країн і міжнародних конвенціях. При цьому в більшості країн правова охорона комп'ютерних програм розвивалася шляхом внесення відповідних змін до законодавства про авторське право, в результаті чого комп'ютерні програми включалися до переліку об'єктів авторського права [2–4] або прирівнювалися до літературних творів.

В Україні охорона комп'ютерних програм здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8], що відповідає вимогам міжнародних конвенцій та угод, переважна більшість статей, якого безпосередньо стосується і комп'ютерних програм. Національне законодавство на сучасному етапі визначає комп'ютерні програми виключно як об'єкти авторського права. Так, п. 4 ст. 433 ГК України та ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [9] від 11 липня 2001, визначає комп'ютерні програми як окремий об'єкт авторського права. Так, ст. 18 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що комп'ютерні програми охороняються як літературні твори незалежно від способу або форми вираження програм. Використання норм авторського права дає виключну можливість правоволодільцям контролювати відтворення, копіювання, поширення своїх комп'ютерних програм і тим самим гарантує відповідні прибутки. Така охорона є досить простою, доступною і охоплює всі види об'єктивних форм втілення комп'ютерної програми і поширюється на комп'ютерні програми незалежно від носія (папір, жорсткий диск, компакт-диск і т. д.), способу або форми їх вираження (програма, яка читається тільки комп'ютером – об'єктний код – охороняється в тому ж обсязі, що і програма, яка сприймається користувачем – вихідний (програмний) код).

¹ Згідно з матеріалами сайту ВОІС, URL: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=16 та URL: http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=295166 (дата звернення: 16.06.2018).

Проте у діючій системі авторського права відсутній контроль новизни і рівня створюваних програмних продуктів і алгоритмів, на яких вони базуються. Цей факт сприяє перенасиченню українського ринку програмного забезпечення плагіату ідей. Забезпечуючи охорону комп'ютерних програм нормами авторського права, законодавець неминуче стикається з проблемами, обумовленими специфікою комп'ютерної програми, оскільки в ній принцип роботи (алгоритм) має безумовний пріоритет над формою вираження (алгоритм, викладений мовою програмування і представлений у вигляді вихідного тексту або об'єктного коду).

Утім авторським правом охороняється лише форма вираження. Це означає, що при охороні і захисту комп'ютерної програми важливим є код, а не ідея (концепція, методи, принципи, алгоритми). Охорона не поширюється на ідеї та принципи, що лежать в основі алгоритму. Як об'єкт охорони визнається не ідея, закладена в алгоритмі, а лише конкретна реалізація цього алгоритму у вигляді сукупності даних і команд. Така реалізація алгоритму являє собою символічну порядкову запис конкретної програми і охороняється як літературний твір. В цілому програму можна розцінювати як «твір» або «оригінальна авторська робота». Основне значення для комп'ютерної програми має її функціональність, яка зумовлюється алгоритмом, а написання програми на тій чи іншій мові програмування, тобто надання їй тієї чи іншої форми може бути байдужим для користувача. Забезпечуючи охорону форми твору, авторське право об'єктивно не захищає алгоритм, що лежить в її основі.

І як наслідок, авторське право захищає комп'ютерну програму від незаконного копіювання та розповсюдження, а незалежне створення програми, яка виконує ті ж функціональні дії, не є порушенням авторського права на раніше існуючу програму навіть в тому випадку, якщо розробник другої програми запозичить принципи, покладені в основу першої програми.

При такому правовому режимі комп'ютерної програми як об'єкта авторського права поза охорони залишається її сутність, або алгоритм комп'ютерної програми, її базовий структурний елемент, що визначає ефективність роботи програми. І на сучасному етапі це є найбільш слабким місцем в авторсько-правовій охороні комп'ютерної програми, оскільки, в даному випадку, охороняється оригінальна форма створеної комп'ютерної програми, та не надається надійна правова охорона її змісту.

Об'єктні коди незрозумілі (нерозпізнавані) для людини, роздруківка об'єктного коду незрозуміла навіть для кваліфікованого фахівця. Програма з об'єктним кодом є цифровою роздруківкою, і фахівцю потрібно її розшифрувати і виявити помилки. Можна сказати, що програма з об'єктним кодом не є засобом передачі людських почуттів або ідей, а призначена для сприйняття технічної концепції, закладеної в програмному забезпеченні. Тому об'єктний код фактично не підлягає авторсько-правовій охороні.

Проте, розповсюдження норм патентного права на комп'ютерні програми на сьогодні не є можливим. Хоча б тому, що це не передбачено національним

законодавством. Взагалі то патентна охорона щодо програмної продукції має свої суттєві складнощі і недоліки. Процес патентування є тривалим і дорогим, в той час як жорстким критеріям патентоспроможності може відповідати лише незначна частина комп'ютерних програм. Для проходження експертизи в патентному відомстві потрібна ретельна підготовка заявочної документації. З моменту подачі документації до видачі патенту в середньому проходить два-три роки. Тільки після позитивного рішення кваліфікованої експертизи щодо заявки на патент надається охорона відповідно до патенту. За цей час комп'ютерна програма пройде свій «життєвий цикл» і цілком може морально застаріти. А тому необхідність у її охороні може припинитись.

Комп'ютерні програми є не тільки основою сучасних інформаційних технологій, а й засобом створення, поширення, впровадження і розвитку наукоємних технологій в різних галузях економіки. У свою чергу наукомісткі технології це головна рушійна сила сучасного науково-технічного прогресу, технологічною основою розвитку економіки та зростання добробуту населення будь-якої держави.

Багато країн нівелюють недоліки авторсько-правової охорони комп'ютерних програм шляхом одночасного застосування двох інститутів права інтелектуальної власності – авторського права і патентного права. Такий кумулятивний спосіб охорони передбачає можливість застосування до комп'ютерних програм і інших інститутів, таких як охорона в режимі комерційної таємниці і припинення недобросовісної конкуренції. Застосовуваний системний підхід з охорони комп'ютерних програм, включає і можливість їх захисту патентним правом.

Список бібліографічних посилань

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Діє Паризький Акт : від 24.07.1971, змін. 02.10.1979 // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051 (дата звернення: 10.04.2019).
2. Act on Copyright and Related Rights (Copyright Act, as amended up to Act of September 1, 2017). URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=474263 (дата звернення: 10.04.2019).
3. Copyright, Designs and Patents Act 1988 (Chapter 48, incorporating amendments up to the Digital Economy Act 2017). URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=474030 (дата звернення: 10.04.2019).
4. Loi n° 92-597 du 1 juillet 1992 relative au code de la propriété intellectuelle (partie Législative). URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=276640 (дата звернення: 10.04.2019).
5. Право Европейского Союза : учеб. пособие / под. ред. С. Ю. Кашкина. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2011. 274 с.
6. О правовой охране компьютерных программ (свободная редакция) : директива Европейского парламента и Совета ЕС от 23.04.2009 № 2009/24/ЕС // Всемирная организация интеллектуальной собственности : сайт. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=8612> (дата звернення: 10.04.2019).

7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : від 15.04.1994 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 10.04.2019).

8. Про авторське право і суміжні права : закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 10.04.2019).

Одержано 14.04.2019

УДК 347.763

Ірина Степанівна ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК,

докторант відділу проблем приватного права

Науково-дослідного інституту приватного права

і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України,

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9557-7886>

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІДПРАВНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ВАНТАЖУ

Договори перевезення належать до двосторонніх, тобто правами та обов'язками наділені обидві сторони такого договору. При цьому суб'єктивне право одного із їх учасників правовідносин кореспондує обов'язку другого учасника. Керуючись загальнотеоретичною термінологією, коло прав та обов'язків суб'єкта договірних зобов'язань з надання транспортних послуг можна назвати його правовим статусом [1, с. 20].

Права та обов'язки кожного суб'єкта договірних зобов'язань з надання транспортних послуг залежно від сфери їх застосування можна поділити на загальні та спеціальні. Загальні права та обов'язки покладаються на виконавця чи замовника транспортної послуги при здійсненні перевезення усіма видами транспорту. Тоді як спеціальні права та обов'язки сторін досліджуваних договорів закріплені в сфері перевезення тільки одним із видів транспорту. Механізм реалізації загального чи спеціального права та обов'язку деталізується в нормах законів або підзаконних нормативно-правових актів щодо перевезення певним видом транспорту.

Одним із суб'єктів договірних зобов'язань з надання транспортних послуг є відправник за договором перевезення вантажу. ЦК України покладає на нього як на замовника транспортної послуги загальний обов'язок пред'явити у встановлений строк вантаж, який підлягає перевезенню, в належній тарі та (або) упаковці; вантаж має бути також замаркований відповідно до встановлених вимог. Перевізник має право відмовитися від прийняття вантажу, що поданий у тарі та (або) упаковці, які не відповідають встановленим вимогам, а також у разі відсутності або неналежного маркування вантажу (ч. 2, 3 ст. 917 ЦК України). Водночас відправник вантажу зобов'язаний надати перевізнику всю інформацію